

En herregård rundet af folket

- Løvenholt, 1780-2009

Af kammerherre, hofjægermester Lennart von Lowzow

Dansk Center for Herregårdsforskning har som en naturlig del af sin forskning levet op til sit akademiske ansvar, da Centret i 2008 på sin hjemmeside publicerede definitionen på en herregård. Et gammelt ordsprog siger imidlertid: „Ingen regel uden undtagelse“, og det følgende er én af undtagelserne, der bekræfter reglen. På Skovlouringegnen i Vrads Herred, den skovrige egn syd for Silkeborg, er ejendommen Løvenholt, som er egnens ældste og større verdslige bygningsværk med karakter af en herregård. Gården ses imidlertid sjældent omtalt i den almindelig kendte litteratur om herregårde.

Lokalhistoriske forskere på egnen arbejdede i 1990'erne med at afdække dens historie, hvilken blev præsenteret i Them Egnarkivs Årsskrift 1999. Man mente da at kunne fastslå, at gården var blevet samlet af en lokal landmand, Frederik H. Møller, omkring 1845. Forskning har i de efterfølgende år ændret en del på disse fakta, og det kan derfor – blandt andet med fremkomsten af Centrets herregårdsdefinition – være af interesse endnu en gang at samle, hvad der nu kendes om denne ejendoms fortid og dens placering i forhold til herregårdsdefinitionen

Egnens herregård

Themegnen var tidligere et afsides og beskedent område i Midtjylland, hvor befolkningen gennem tiderne har levet af landbrug, fiskeri, træ- og træskoproduktion. Egnen var, og er stadig, speciel ved sin rigdom på skovarealer. Området havde i en periode en stor del kongeligt ryttergods, men var fattig på herregårde i klassisk forstand. Themegnen har i stedet en del nyere og markante plantage- og skovgodser, hvor Løvenholt er et af de største. Disse plantagegodser kom derfor til at indtage samme rolle, som de almindelige herregårde har indtaget i andre områder af Danmark

*Hovedbygningen på Løvenholt.
Foto: Poul Pedersen, 1969.*

Løvenholts historie

Området, der nu ligger omkring Løvenholt, har haft en omskiftelig historie med en del ejerskifter. Før reformationen var godsets jordarealer en del af Salten Klosterjord. Efter reformationen blev jorden kongens ejendom og indgik senere i Skanderborg Rytterdistrikt. I 1767 kom Skanderborg Rytterdistrikt på auktion. Køberen var højesteretsassessor Mathias Bruun fra København, som senere solgte dele af jorden videre. Herefter kom en periode, hvor hovedbygningen ikke var beboet af ejeren. Det var først i 1823, at der kom liv i huset igen, da Jens Christian Linde købte stedet og flyttede ind. Han blev dog ikke boende længe, for han døde allerede tre år efter købet. Den eneste arving var en datter, som var gift med den dygtige unge landmand, Frederik H. Møller, og parret flyttede i 1826 til Salten for at drive landbruget. Frederik H. Møller var en arbejdsom mand og samlede en del jord omkring Salten, hvor han byggede to gårde, henholdsvis Løvenholt og Ørneborg. I forhold til tidligere forskning er Løvenholt derfor blevet oprettet tidligere end før antaget.

De nuværende bygninger på Løvenholt stammer fra perioden 1834 til 1840, hvor gården blev genopbygget efter en brand. De nye flotte bygninger gav Frederik H. Møller anledning til at rette henvendelse til kongen og forhøre sig om muligheden for at kalde gården Løvenholt i stedet for Saltengård, som den hidtil havde heddet. Det blev bevilget. Efter genopførelsen blev gården bortforpagtet, mens Frederik Møller tog fast bolig på Ørneborg, som var blevet opført i

1844. Møller havde en stor interesse for landbrug og ikke mindst den nye landbrugsfaglige viden, der blev udbredt af Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab. Han gennemførte mange forbedringer i de to gårdes landbrug, blandt andet mergling og dræning af jorden. Frederik Møller var en driftig herre, og han beskæftigede sig ikke kun med landbrug, men drev også mølle- og skovbrug, vognmandsforretning, teglværk samt brændevinsbrænderi på de to gårde. Han effektiviserede produktionen i hans virksomheder, hvilket han ikke undlod at gøre opmærksom på, da han skrev to fyldige beretninger om driften til Tidskrift for Landøkonomi i henholdsvis 1831 og 1834. I 1832 blev han anerkendt for sit arbejde, da han blev belønnet med Landhusholdningsselskabets sølvbæger af 1. grad for god landbrugsflid.

Det var dog ikke alle Frederik H. Møllers mange foretagender, som var økonomisk rentable, og selvom de fleste bar frugt, havde han økonomiske problemer. Efter hans død i 1850 blev hans ejendomme delt mellem arvinger og panthavere. Løvenholt blev overtaget af Frederik H. Møllers svoger, og herefter fulgte en periode med skiftende ejere. I 1883 blev stedet solgt til forpagter Holger Weiss, som bosatte sig på Løvenholt med sin familie og drev landbrug i 22 år, hvorefter ejendommen blev overtaget af højskolelærer Birkedal Nielsen og landbrugskandidat Laurids Nielsen. De ønskede at oprette en grundtvigiansk højskole for unge mænd og kvinder samtidig med, at landbrugsdelen skulle fortsætte som forsøgs- og forevisningsbrug samt til forædling af kulturplanter og frø. De nye

Løvenholt, hvis bygninger stadig er fra Frederik H. Møllers tid på godset. Foto: Poul Pedersen, 1969.

ejere byggede en ny tilbygning, hvor der blev indrettet gymnastik- og foredragssal, og i juni 1906 kunne man byde det første hold kursister velkommen.

Samarbejdet mellem de to højskoleledere var dog ikke uden problemer, og efter kun to års højskoledrift overtog Laurids Nielsen alene det økonomiske ansvar og solgte Løvenholt Skov til Alexander Foss, der ejede naboejendommen. I 1911 blev skolen nedlagt, og Løvenholt blev solgt som almindeligt landbrug.

I 1919 overtog Alexander Foss hele Løvenholt - ikke kun skovene - og han overdrog stedet til sin søn,

Torben Foss, der havde uddannet sig som landmand. Han omlagde i 1947 gården til mælkeproduktion, da han fik en aftale med Silkeborg Kommune om at levere børnemælk. Han drev gården frem til sin død i 1952.

Torben Foss havde tre døtre, der skulle arve, men det var kun den yngste, Birgitte Foss, som ønskede at blive boende på Løvenholt, og hendes to søstre overtog derfor andre af slægtens ejendomme. I 1960 blev Birgitte Foss gift med denne artikels forfatter, som i de næste 34 år bistod hende med driften. I vores ejertid

er der blevet lagt vægt på modernisering af landbruget med ombygning af stalde, udbygning af maskinpark og omlægning af kreaturhold, der dog blev afviklet i 1982. Det er tankevækkende, at netop den dag, de første køer blev sendt til slagteriet, brændte kostalden ned. Vores søn Torben overtog i 1994 gården og på hans initiativ overgik Løvenholt til økologisk markdrift – senere fulgte bæredygtig skovdrift.

Løvenholt er altså ikke en herregård i begrebets historiske og juridiske betydning, men ejendommen har herregårdstræk både i sit arkitektoniske udtryk, men også i gårdens lokale betydning, hvor den bliver betragtet som egnens herregård. Ejendomme står i dag som et kulturelt minde om to væsentlige pe-

rioder i landbrugets og egnens udvikling - først som landbrugsteknisk bannerfører og siden som kulturelt videnscentrum for egnens unge, der på den måde blev knyttet til Løvenholt. Der er ikke nogen tvivl om, at Frederik H. Møller havde intentioner om, at Løvenholt skulle opfattes som en herregård, hvilket kan ses i henvendelsen til kongen om en navneændring og hans to bygningers herregårdslignende udseende. De skulle ikke ligne almindelige bondegårde, men derimod have karakter af herregård med takkede kamgavle og hvidkalkede vægge, og selvom stedet ikke følger den almindelige definition på herregård, bliver den alligevel opfattet som folkets herregård på Themegnen.

